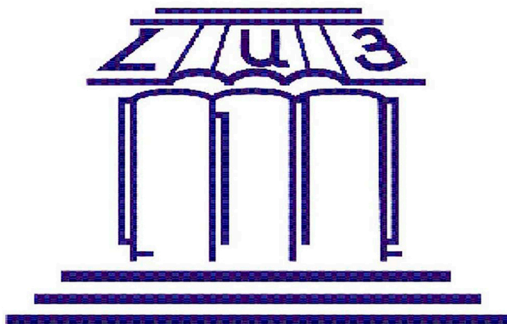




Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1290
C1526N399

Խ Ո Ջ Ը



ԳՅՈՒՂԱՅՈՒ ԿԵՐԱԿՐՈՂՆ Ե

636.4

L-53

БИБ. НАУКИ
ИМ. ИВТА
ВОСТОЧНОЕ АЗИАТИЧЕСКОЕ
ОБЩЕСТВО
Ленинградский Научно-исследовательский институт
СССР

Խ Ո Ջ Ը ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
Մ Ո Ս Կ Վ Ա 1926

01.1.10

~~№ 296~~
U
C 1302

636.4
L-53

C1926/549.
OCT 2010

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍ Պ. Ի. ԼԻՆԱԶՅՈՎ,

Խ Ո Ջ Ը

ԳՅՈՒՂԱՅՈՒ ԿԵՐԱԿՐՈՂՆ Ե



(Զեռնարկ գլուղացիների համար)

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ИСТОРИКО-ЭТНОЛОГИЧЕСКИХ
НАУК
Академия Наук
СССР



ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՄՈՍԿՎԱ 1926

02 MAY 2013

Напечатан в типографии Госиздата
„Красный Пролетарий“. Москва,
Пименовская ул., д. № 16,
в количестве 3000 экз.
Главлит № 5430



59282-66

ԽՈՋԸ ԳՅՈՒՂԱՅՈՒ ԿԵՐԱԿՐՈՂՆ Ե

Ճիշտ յեն ասում, վոր խոզը գյուղացու համար խնայողություն անելու, փող յետ ձգելու մի տուփ ե: Հենց այդպես ել ե. գյուղացիները խոզին տալիս յեն կերի ավելցուկը, թափթփուկը, և խոզը այդ բոլորը ուտում ե, թանկագին միս և յուղ դարձնում:

Ի՞նչ ե տալիս խոզը: Խոզը գյուղացուն հնարավորություն ե տալիս նրա տնտեսությունը շուտ լավացնելու, վորովհետև—

1. Շատ ավելի ձեռնտու յե, վոր կերն ամենից առաջ խոզին տրվի:

2. Խոզը ամեն ինչ ուտում ե. և՛ հացահատիկ, և՛ ալյուր, և՛ թեփ, և՛ արմտիք, և՛ կարտոֆիլ, և՛ խոտ, և ամեն տեսակի տականքներ:

3. Տասը փթանոց մի կով մեծացնելու համար հորթը յերկու, թերևս և յերեք տարի պետք ե կերակրել: Իսկ խոզը մի տարում տասը փուլթ ե տալիս:

4. Կովի մի փուլթ կենդանի քաշից ստացվում ե կես փուլթ միս. իսկ խոզի մի փուլթ կեն-

դանի քաշից ստացվում է 33 ֆունտ միս և յուղ.

5. Խոզի միսը յուղի հետ միասին բաղարում գրեթե յերեք անգամ ավելի է գնահատվում, քան տավարի միսը: Մսնդի կողմից ել չաղ խոզի միսը կովի մսից համարյա թե յերեք անգամ ուժեղ է.

6. Նոր ծնած խոզը իր առաջին իսկ գոշի-ներով հատուցանում է իրեն վրա արած բոլոր ծախսերը, ինքը՝ 10 փթանոց խոզը՝ ձրի է մնում տիրոջը:

7. Խոզ մեծացնելու համար շատ ժամանակ հարկավոր է, — մեկել տեսար բաղմապատկեցին...

8. Մի որավար կարտոֆիլը մի տարի կարող է կերակրել 6 խոզ, ամեն մեկը 8-ից մինչև 10 փթանոց: Ծախի՛ր այդ խոզերը՝ փութը առնվազն 8 ուրբիլ — ահա և քեզ փող՝ 450 ուրբիլ: Մտածիր, թե ուրիշ կերպով դու ինչպե՞ս կարող յես մի որավարից 450 ուրբիլ ստանալ:

Ինչպիսի՞ խոզեր բազմացնել: Սովորաբար գյուղացիները հասարակ խոզեր յեն պահում և չեն հասկանում խոզեր բազմացնելու ամբողջ ոգտավետությունը:

Բայց հասարակ խոզեր և լավացեղ խոզեր բազմացնելու մեջ ահա թե ինչպիսի զանազանություն կա, յեթե վեց ամսական խոզը չա-

դացնելու նպատակով կերակրենք, նա մի ամսում կտա ամենաշատը 8 ֆունտ միս և յուղ: Իսկ յեթե միևնույն կերը լավացեղ խոզին տանք, մի ամսում նրա մսի և յուղի քաշը 25-ից մինչև 30 ֆունտ կավելանա: Ուրեմն անհամեմատ շատ ձեռնաու յե լավացեղ խոզեր պահել, քան թե հասարակ խոզեր:

Ամենից ձեռնաու յե զոռ անգլիական շախ-ցեղ խոզեր պահել: Զուր յեն կարծում, թե այդ խոզերի համար առանձին տեսակի տաք գոմեր են հարկավոր և թե նրանց առանձնապես պետք է խնամել: Այդ ճիշտ չէ. մեր գյուղացիների տնտեսություններին լավացեղ խոզերը շատ լավ յեն ընտելանում, յեթե միայն իմանում յեն նրանց խնամելու յեղանակը:

Ցավը ուրիշ բանում է. լավացեղ խոզեր առ այժմ դեռևս շատ դժվար է ճարել: ԽՍՀՄ մեջ առ այժմ նրանք շատ սակավաթիվ յեն:

Սպիտակ ամենալավ խոզերը անգլիական խոզերն յեն — Իորկշիրի ցեղից՝ խոշոր յեմ ապիսակ: Այդ ցեղի յերկու տարեկան խոզերի քաշը կարելի յե մինչև 25 փթի հասցնել, իսկ անգլիացի գյուղացիները կարողանում են մինչև իսկ 35 փթի հասցնել:

Ահա հենց այդ խոզերը ամենաարդյունավետ խոզերն են համարվում: Նրանք լավ մեծանում

են, լավ ել ընտելանում են մինչև անգամ սառը խոզանոցներին: Յեթե կերի պակասություն լինի, այդ խոզերը քաղցած մնալ ել կարողանում յեն: Կերի կողմից նրանք պահանջկոտ չեն, սաստիկ և լավ աճում յեն, առանձնապես զգալուն ել չեն դեպի հիվանդությունները:

Իսկ յես իմ տնտեսության մեջ անգլիական Բերկշիրի ցեղից սև խոզեր յեմ մեծացնում: Նրանք սպիտակներից մի քիչ փոքր յեն, յերկու տարեկան բերկշիրների քաշը մոտավորապես 16 փութ ելինում: Սակայն Բերկշիրի խոզերը ավելի դիմացկուն են, քան թե անգլիական սպիտակ խոզերը, նրանք կերի կողմից պահանջկոտ չեն, ամառը նաև վատ արոտավայրերում շատ լավ կշտանում յեն: Անգլիացի գյուղացիները, և մանավանդ ամերիկացիները, այդ խոզերին շատ են սիրում և նրանցից ավելի շատ յեն պահում, քան սպիտակներից: Բայց ծախելու համար դրանք ավելի քիչ յեն պիտանի, փորովհետև բազարում միշտ սպիտակ խոզի միս յեն պահանջում և սրա համար ավելի թանգ յեն վճարում:

Իսկ առայժմ ԽՍՀՄ-ում լավացեղ խոզեր քիչ յեն, պետք ե խառնուրդներ պահել: Խառնուրդներն ել շատ լավ չաղանում յեն և լավ մեծանում: Իսկ գյուղացիների տնտեսության համար թերևս խառնուրդները ավելի հարմար լի-

նեն: Դեռևս մենք մեր տնտեսությունը կարգի չենք բերել և իսկական բնակարան տալ խոզերին չենք կարող: Յեվ նրանց խնամելն ել մենք, ինչպես հարկն ե, դեռ չենք սովորել: Ուրեմն ավելի լավ ե եժանագին հասարակ-խառնուրդների վրա սովորենք:

Խնջ սեղ պահել խոզերին: Յեթե մենք մի կամ յերկու խոզ յենք ուզում մեծացնել,—ի հարկե առանձին խոզանոց շինել չարժի: Յեթե կովերի գոմը տաք ե,—այնտեղ մի յերկու խոզերի համար ել միշտ տեղ կգտնվի: Այժմ ամեն մի գյուղացի հասկանում ե, փոր ձևեռն ավելի շահավետ ե կովերն ավելի տաք գոմերում պահել: Յուրա գոմում գրեթե կրկնակի կեր ե գնում: Իսկ տաք գոմում խոզերի համար ել լավ կլինի:

Բացի դրանից՝ գոմը բավականաչափ լույս պիտի լինի. փորքան գոմը լույս ե, այնքան կենդանիները այնտեղ առողջ և ուրախ յեն լինում, —այս պետք ե միշտ հիշել:

Խոզերի կանգնելու տեղը անպատճառ հատակ պիտի ունենա: Խոզերի համար կավախառն կամ հողի հատակը անպետք ե. ինչքան ել տակը փռելու լինենք, միշտ կեղտոտություն և խոնավություն կլինի: Իսկ կեղտոտության և խոնավության մեջ լավ խոզեր մեծացնել չի կարելի:

Հատակը փայտից պիտի շինել—տախտակնե-

րից կամ լավ տաշած, միմյանց լավ մոտեցրած ձողերից: Նախ կավախառն հատակ պետք է շինել, փոքր ինչ թեք, վորպեսզի թրիքի հեղուկը կանգնելու տեղից ցած գնա: Իսկ այդ հատակի վրա արդեն յերկրորդ՝ փայտի հատակն յեն շինում. Փայտի հատակն ել քիչ թեք պիտի լինի. խոզը մաքրասեր է և սիրում է չոր տեղում քնել: Մարդիկ ասում յեն՝ «խոզի պես կեղտոտ է» — այդ ճիշտ է. խոզը մեղավոր է, վոր նրան կեղտոտության մեջ յեն պահում: Իսկ յեթե կանոնավոր կերպով խոզին պահեն, նա միշտ կաշխատի իր անկողինը չոր տեղում շինել:

Ինչպես պեժ է շինի մտառը: Մսուրը տաշտակի ձևով պիտի շինված լինի: Այնպես պետք է տեղավորել այդ տաշտը, վոր խոզը չկարողանա նրա մեջ մտնել: Այդ տաշտը կանգնելու տեղին այնքան պետք է մոտեցնել, վոր խոզը միայն դուռնը կարողանա տաշտի մեջ կոխել:

Ինչպես խոզի գոջին մեծացնել առանց մոր: Գյուղացիները ամենից հաճախ ստիպված յեն լինում խոզի գոջիները մեծացնել առանց մոր: Նրանք կամ բազարում յեն գնում, կամ հարեւաններից, կամ մի ուրիշ գյուղում, և ապա մեծացնում: Յեւ շատ հաճախ է պատահում, վոր խոզի գոջու համար վճարած փողը և նրան տված կերը գուր տեղը կորչում յեն: Գոջին կամ հի-

վանդ է լինում և կամ քաղցից ուժասպառ յեղած, և այդպիսի գոջին առողջացնել, լավացնել չի հաջողվում:

Բազարում խոզի գոջիներ գնելու ժամանակ պետք է նայել, արդյոք առողջ յեն, մանավանդ — արդյոք չկա՞ն փորլուծությամբ հիվանդներ: Փորլուծությամբ հիվանդ գոջիների յետույքը սովորաբար կեղտոտ է լինում, իրենք — տխուր: Պետք է նայել, արդյոք մարմնի վրա չկա՞ն բշտիկներ ի նման բծեր, արեյոք չե՞ն հագում:

Յեթե գոջիների դուռնը յերկայն է, այդպիսիներին պետք է գնել. դրանք հասարակ խոզեր են, վորոնցից ոգուտ չի լինի: Գլուխը կարճ պիտի լինի, ճակատը լայն, ծոծրակը նույնպես լայն: Վիզը կարճ պիտի լինի կամ, ավելի ճիշտ ասած, վիզ ամենևին չպետք է լինի. խոզի լայն ծոծրակը պիտի միացած լինի գլխի հետ և անհկատելի կերպով մարմնի հետ ձուլված:

Յերկու շաբաթականից պակաս գոջի հարկավոր է գնել, ավելի լավ է մեծը գնել: Հետո լավ պիտի հիշել, վոր այդպիսի գոջի կարելի չէ մեծացնել՝ առատորեն անխառն կաթ տալով նրան: Առանց կաթի բան դուրս չի գալ:

Հարկավոր է յեփ տված կաթ տալ, մի քիչ գոլ: Առավոտյան կարելի չէ ամբողջ որվա համար կաթը յեփ տալ, իսկ տալուց առաջ կաթը

մի թեթև տաքացնել: Տաշտի մեջ այնքան պետք է ածել, վոր նա մի անգամից կարողանա խմել: Տաշտը լավ է վոր կավից լինի, կամ մի ուրիշ աման լինի, վորպեսզի ամեն անգամ կերակրելուց հետո կարելի լինի մաքուր, շատ մաքուր վողողել: Յեթե կաթը տաշտի մեջ թողնելու լինեք, նա շուտ կթթվի, և գոշին կարող է հիվանդանալ: Անպատճառ պետք է սովորեցնել, վոր խոզի գոշին ամանից այնպես խմի, ինչպես հորթերին և ուլերին յեն ընտելացնում:

Յեթե յերկու շաբաթական գոշի յե ձեռք բերված, պետք է նրան որը հինգ անգամ անխառն կաթով կերակրել, ամեն անգամ տալ այնքան, ինչքան նա կարող է միանվագ խմել: Յերեք շաբաթականին կարելի յե միայն յերկու շաբաթ անխառն կաթ տալ:

Բայց յեթե անխառն կաթով գոշուն չկերակրես, լավ խող չես ունենալ: Իսկ յերեք շաբաթական գոշուն կերակրելու յերկրորդ շաբաթից սկսած, կամ յերկու շաբաթական գոշու յերրորդ շաբաթից կարելի յե ջարդած վարսակ կամ գարի տալ՝ գոլորշիով տաքացրած: Յեթե կարելի յե տափակացնող գործիք գտնել, — վարսակը կամ գարին ջարդելու փոխարեն ավելի լավ է տափակացնել: Նույնպես կարելի յե սխեռով և ցորենով կերակրել, բայց միայն ջարդած և տաք

ջրի գոլորշիով տաքացրած (դնել մի ամանի մեջ, վրան տաք ջուր ածել և ամանի բերանը ծածկել):

Հինգ կամ վեց շաբաթից հետո (յերկու շաբաթականին՝ վեց շաբաթից հետո) հետզհետե կարելի յե անխառն կաթը յերես քաշած կաթով փոխարինել: Ամեն որ պետք է անխառն կաթը պակասեցնել և յերես քաշածն ավելացնել: Այդ ժամանակ հացահատիկն ել պետք է ավելացնել:

Յերբ վոր գոշին յերեք ամսական է դառնում, կարելի յե սկսել նրան կարտոֆիլով և բանջարեղենով կերակրել: Այդ հասակում գոշիների համար ոգտավետ է մանավանդ գազարը, և նրանք միշտ մեծ ազահուլթյամբ գազարը լափում յեն:

Այդ ժամանակ լավ ցեղի գոշիների ամեն մեկի քաշը 30 ֆունտի մոտ է լինում, խառնուրդներինը՝ մի քիչ պակաս, իսկ հասարակ գոշիներինը՝ գրեթե յերեք անգամ պակաս: Այդ ժամանակից սկսած նրանց պետք է մի քառորդից մինչև կես ֆունտ կարտոֆիլ տալ (կարտոֆիլը կամաց կամաց պետք է ավելացնել), մանրած հացահատիկ — մինչև մեկ ու կես ֆունտ, և 9 ֆունտ յերեսը քաշած կաթ:

Տասնևմեկերորդ շաբաթից սկսած կարելի յե

չորս-չորս ֆունտ կարտոֆիլ տալ: Այդպես պետք է, կամաց կամաց ավելացնելով, քառորդ ֆունտից մինչև 4 ֆունտի հասցնել: Հացահատիկից ել նույնքան յեն տալիս, իսկ յերեսը քաշած կաթից որական մինչև 12 ֆունտ: Կարտոֆիլի մի մասի փոխարեն կարելի յե գաղար կամ բազուկ տալ—մի ֆունտ կարտոֆիլի տեղ յերկու կամ յերկու և կես ֆունտ գաղար:

Յերբ գոջինների 3 ամիսը լրանում է, կարտոֆիլ տալիս են նույնքան, հացահատիկ ևս նույնքան, իսկ կաթը սկսում են պակսեցնել և ամսի վերջին ամենեկին չեն տալիս: Կաթի փոխարեն տակեր են տալիս՝ որական 3—4 ֆունտ գաղար կամ բազուկ: Ի հարկե, յեթե տնտեսութունը յերեսը քաշած ավելորդ կաթ ունի,—միանգամայն հաշիվ կա խոզերին կաթ տալ: Այն ժամանակ կամ կարտոֆիլը կարելի յե պակասեցնել կամ տակերը:

Չորրորդ ամսից կարելի յե տալ որական ամեն մեկին վեց ֆունտ կարտոֆիլ, յերեք ֆունտ մանրած հացահատիկ. կաթ, յեթե ավելորդ չկա, բոլորովին չտալ, իսկ տակերից որական 3—4 ֆունտ տալ:

Վեցյերորդ ամսի վերջից այսպես պետք է կերակրել՝ ամեն մեկին ութ ֆունտ կարտոֆիլ, մանրած հացահատիկ մինչև յերեք և կես ֆ.,

և տակն՝ մինչև 4 ֆունտ: Տասնյերորդ ամսից—տասը ֆունտ կարտոֆիլ են տալիս, չորս ֆունտ տակն և չորս ֆունտ մանրած հացահատիկ:

Ինըպես չաղացնել խոզերին: Գյուղացիները տնտեսության համար ես առանձնապես պիտանի յեմ համարում խոզերը չաղացնել՝ միսը ծախելու համար: Դրա համար խոզերին սկսում են լավ կերակրել վեց ամսից կամ մի քիչ հետո: Յեթե կանոնավոր են կերակրում, խոզերի քաշը այդ ժամանակ 4 6 փութ է լինում: Յուղ քիչ է ստացվում, բայց դրա փոխարեն միսը ամենալավ տեսակի յե լինում, մեջը յուղի շերտեր: Առանձնապես լավ է լինում Բերքշիբի խոզերի միսը, բայց անգլիական սպիտակ խոզերն ել ընտիր միս յեն տալիս, վոր բազարում շատ բարձր է գնահատվում:

Գոջինների կերին մի մի թեյի գգալ կավիճ և սաստիկ այրած ու աղած վոսկր ավելացնել: Կավիճն ու վոսկրը ոգտակար են այն կողմից, վոր գոջինները լավ, ուժեղ մարմին են ունենում:

խոզերի միսը շատ լավ է լինում, յերբ նրանց գարի, ցորեն, հաճար, յերեսը քաշած կաթ, շիճուկ, սիսեռ, լոբի, տակեր (գաղար և բազուկ) են տալիս, իսկ յերբ վոր վարսակով, սիմինդրով, կարտոֆիլով են կերակրում,—միսն ել, ճրագուն ել այնքան պինդ չեն լինում:

Յերեքից մինչև չորս տարեկան խոզին չաղացնելու համար այսպես են խորհուրդ տալիս կերակրել. որական 10 ֆունտ կարտոֆիլ, մեկ ֆունտ սիսեռի ալյուր: Կամ թե որվա կերը այսպես կարելի չե պատրաստել. 23 ու կես ֆունտ գազար, յերեք ու կես փունտ գարի: Ինչտեղ կով շատ կա և տնտեսությունը յուղ շինելով ե պարապած, խոզերի կերը այսպես կարելի չե պատրաստել. 11 ֆունտ բազուկ, կես ֆունտ գարի, 15 ֆունտ յերեսը քաշած կաթ. կամ թե 3 ու կես փունտ գարի, 21 ֆունտ շիճուկ և 7 ֆունտ կարտոֆիլ:

Ի՞նչպես միասեռակ կերերոյ ուրիշ տեսակներով փոխարինել: Մանգարարության կողմից, վարսակի մեկ ֆունտը կարելի չե ուրիշ կերով փոխարինել—գարիով, հաճարով, սիսեռով, ցորենով, սմինգրով, յուրաքանչյուրից վերցնելով միայն իննը տասնորդական ֆունտ, կարտոֆիլ—3 ու մի քառորդ ֆունտ, գազար 7 ֆունտ, բազուկ 8—12 ֆունտ, շաղգամ 12 ֆունտ, ցորենի թեփ մեկ ֆունտից մի քիչ ավել, սիսեռի ալյուր մեկ ֆունտ, չկճապած խոզակաղին 1 ու կես ֆունտ:

Նշանակում ե ուրեմն, վոր միշտ կարելի չե հարմարեցնել, թե վոր կերը ինչ կերպ փոխարինել: Միատեսակ կերը միշտ ախորժակով չեն ուտում խոզերը, ուստի պետք ե աշխատել

ժամանակ առ ժամանակ կերը փոխել: Այն ժամանակ չաղացնելու գործը լավ կգնա:

Խոզերին առօրեան կերակրելը: Թե գոջիններին և թե խոզերին արոտալից տեղերը շատ ոգտակար են: Գյուղացուն ել արոտատեղը մեծ ոգուտ ե տալիս: Այդ դեպքում խոզերին կերակրելը շատ և շատ եժան ե նստում: Բացի դրանից, խոզերն արոտատեղերում ավելի զվարթ են և քիչ են հիվանդանում: Յեթե գյուղերում խոզերին չեն արածացնում, գոջինների համար պետք ե գոնե մի փոքրիկ անկյուն ցանկապատել:

Արոտատեղը առանձնապես գոջինների համար ե անհրաժեշտ: Արոտատեղում նրանք անհամեմատ լավ են աճում: Յեթե գոջիններին ամբողջ ժամանակ գոմերում ենք պահում, նրանց վուկորները հաճախ շատ թույլ են լինում: Այդպիսի խոզերից չի կարելի լավ հասակ սպասել: Իսկ այն գոջինները, վորոնք գարունն ու ամառը արոտատեղերում են անց կացնում, պինդ մարմին են ունենում, և այդպիսի գոջինների միսն ու յուղը ավելանում ե:

Խոզերին ավելի ուշ պետք ե դուրս քշել արածելու, յերբ ցող չի լինում: Յերեկոյան ել, մինչև ցողի ընկնելը նրանց պետք ե տուն քշել: Այդ մանավանդ պետք ե անել այն ժամանակ,

յերբ խոգերը առվույտ (յոնջա) բուսած տեղում են արածում: Փորձակայաններում հաշվում են, վոր առվույտ ցանած մի որավար գետինը ամառվա ընթացքում 60 փութ խոզի միս և յուղ ե տալիս, այսինքն դա նշանակում ե, վոր յեթե մի այդպիսի՝ առվույտ ցանած հողի վրա խոզերի մի խաշն արածացնեն, այդ հողը 60 փութ միս և յուղ ե ավելացնում:

Խոզերի համար առվույտը շատ լավ կեր ե: Խոզաբուծերից շատերը ձմեռը խոզերին չրի գոլորշիյով տաքացրած ու տրորած առվույտով են կերակրում (դնում են առվույտը մի ամանի մեջ, տաք ջուր ածում և ամանի բերանը ծածկում):

Արածելու տեղում խոզերի համար ջուր և ծառեր պետք ե լինեն: Կեսորին, յերբ արևը խանձում ե, խոզերը սիրում են ծառերի շվաքում պառկել: Յեթե արածելու տեղում թփոտ տեղ կա, ապա շոք ժամանակ թփերի միջև են արածացնում, իսկ առավոտյան և յերեկոյան — բաց տեղում:

Առավոտյան, նախ քան արոտավայր քշելը, խոզերին փոքր ինչ չոր կեր պիտի տալ: Այդ անպատճառ պետք ե անել, յերբ խոզերը առվույտ ցանած տեղում են արածում: Թե չե խոզերը մեծ ազահուլթյամբ են հարձակվում այդ խոտի վրա և կարող են հիվանդանալ:

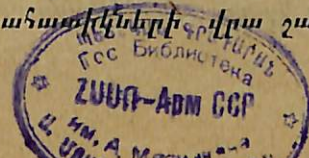
Վորպեսզի խոզերը միանգամից վտանատակ չանեն ամբողջ գետնի խոտը, լավ ե նրանց համար շարժական ցանկապատեր շինել: Այդ ցանկապատերը գրոշ արժեն, իսկ նրանց տված ոգուտը մեծ ե, — խոզերը շրջապատված տեղի խոտը լավ մաքրազարդում են: Ամբողջ խոտը ուտելուց հետո, նրանց քշում են կողքի տեղը: Խոզերի համար ի՞նչպես կեր պահպանել:

Ինչ կենդանու յեւ ամբողջ հատիկներով կերակրելու լինենք, նրա թրիքի մեջ կարելի յե ստամոքսում չմարսված հացահատիկներ գտնել:

Ուրեմն յերբ չմանրած, ամբողջ և չոր հացահատիկներով ենք կերակրում, հացահատիկների մի մասը գուր տեղը կորչում ե, իսկ պառավ կենդանիները իրենց մաշված ատամներով շատ ավելի հացահատիկ են կորցնում, վորովհետեւ մաշված ատամները չեն կարողանում չոր հացահատիկները լավ ծամել:

Այդ պատճառով միշտ հարկավոր ե չոր հացահատիկները կամ մանրել կամ տափակացնել: Մանրած կամ տափակացրած հացահատիկը լավ ե մարսվում: Կենդանու ծամելու գործը թեթեւացնելու համար պետք ե հացահատիկների վրա տաք ջուր ածել: Հացահատիկը յեփել հարկավոր չի, այլ միայն վրան յեռման ջուր ածել:

Բայց հացահատիկների վրա շատ քիչ պետք



ե ջուր ածել: Փորձերը ցույց են տվել, վոր այն կերն ե ամենից լավ մարսվում, վոր քիչ ջրով ե թրջված, որինակի համար—չոր հացահատիկներին ամեն մի ֆունտին միայն յերկու ֆունտ ջուր պիտի վերցնել:

Բոլոր արմատապտուղները հում-հում պիտի տալ,—այդ դեպքում նրանք ավելի լավ են մարսվում: Վորպեսզի խոզը կամ գոջին տակերից չխեղդվեն, այդ տակերը սանդով պետք ե մանրել: Յեթե տնտեսության մեջ փչացած, փթած տակեր կան—դրանք հարկավոր ե լավ լվանալ, փթած տեղերը քերել կամ կտրել, իսկ ապա խաշել: Փթած բանջարեղեններ ուտեցնել պետք չե,—խոզերը կարող են հիվանդանալ:

Միշտ պետք ե խաշած կարտոֆիլ տալ: Խոզերի վրա հում կարտոֆիլը վատ ե ներգործում:

Այսուրով ե թեփով կերակրելիս, կերը պետք ե թանձր խմորի պես լինի, վոր կենդանուն կարելի լինի ստիպել ծամել այդ խմորը: Ինչպես մարդը, այնպես ել կենդանին կերակուրը ըստ հարավորության լավ մարսելու համար պետք ե լավ ծամի, թքի հետ խառնի: Իսկ յեթե առանց ծամելու կուլ տա,—կերակուրը վատ կմարսվի: Ահա թե ինչու վոչ մի կենդանու ջրալի ալյուրով ե թեփով պետք չե կերակրել, վորովհետեւ կերի կեսը չի մարսվի:

Ամենից ոգտավետն ե—կերակրել այնպես, ինչպես քիչ վերե ասացի. կերակրելուց հետո մաքուր ջուր տալ խմելու:

Խոզերի կերակրի մեջ համի համար մի քիչ աղ պետք ե դցել, բայց շատ քիչ,—մի խոզի համար ամիսը մի ֆունտից վոչ ավելի, իսկ գոջիններին ամսեկան մի յերրորդական ֆունտն ել հերիք ե: Յեթե գոջիններին ճաշի մնացորդներ, խոհանոցի զանազան մնացորդներ են տալիս, այն ժամանակ կարելի յե ամենևին աղ չտալ:

Որք ֆանի* անգամ յեյ յե՞րբ հոգեւորին կերակրել: Մինչև վոր գոջինները 3 ամսական չդառնան, որը հինգ անգամ պետք ե նրանց կերակրել, իսկ առաջին ամսի կեսին լավ ե որը նաեւ վեց անգամ կերակրել: Յեւ հարկավոր ե միշտ նույն ժամերին կերը տալ: Յեթե իր ժամանակին չկերակրենք, գոջինները քաղցից կճվճվան,—այդպես կերակրելուց քիչ ոգուտ կլինի: Չորրորդ ամսին բավական ե որական չորս անգամ կերակրել. իսկ հինգերորդ ե վեցերորդ ամիսներին որը միայն յերեք անգամ:

Մի անգամից պետք ե այնքան կեր տալ, վոր խոզը կարողանա ամբողջը քառորդ ժամում ուտել առանց ընդհատելու: Յեթե նա կերը ամբողջապես չուտի, տաշտից հեռանա ե պառկի—

խակունցն և յեթ տաշտից կերը պիտի վերցնել և տաշտը լվանալ:

Յեթե չկերած կերակուրը տաշտի մեջ թողնենք, նա շատ շուտ կթթվի, և այդպիսի փչացած կերակրից խոզը հիվանդանալ կարող է: Իսկ այդ հիվանդությունները չեն թողնում, վոր խոզը կամ գոշին լավ աճի:

Առանց կաթի կարելի՞ չէ ընդ գոցի մեծացնել: Չէ, չի կարելի: Կաթը անհրաժեշտ է, թե չէ՝ ինչքան էլ կեր տալու լինենք նրան, — քիչ ոգուտ կլինի: Փորձակայաններից մեկում փորձ են արել տեսնելու, թե ինչ կլինի, յեթե խոզի գոշիներին գրեթե առանց կաթի մեծացնեն:

Վերցրել են մի մորից յերկու լիովին միատեսակ գոշի և բաժանել նրանից: Մեկին սկսել են կաթով, մանրած հացահատիկներով կերակրել, իսկ կարտոֆիլ և տակեր քիչ են տվել: Մյուս գոշուն սկսել են կարտոֆիլով կերակրել, բայց շատ քիչ են տվել ցորեն և հացահատիկ:

Այսպես չորս ամիս են կերակրել, իսկ հետո սկսել են յերկուսին էլ միատեսակ կերակրել: Բայց յերկրորդ գոշին առաջինից շատ եր յետ մնացել. լավ, կանոնավոր կերակուրն էլ վոչ մի ոգուտ չեր տվել:

Յերբ յերկու գոշիների 8 ամիսը լրացել է, նրանց կշռել են և դուրս է յեկել, վոր առաջինի

քաշը 185 ֆունտ է յեղել, իսկ յերկրորդին՝ միայն 75 ֆունտ:

Ինձ կարող են ասել՝ բանը ինչո՞ւն է, Յեթե գոշին կաթով և հացահատիկներով կերակրենք — նա ինչքան կնստի մեզ վրա: Բայց չե՞ վոր խոսքը նրա մասին եր, վոր խոզին հեշտ է մեծացնել՝ նրան ամեն տեսակ անպետք բաներ և տականքներ տալով. մաքուր հացահատիկներն ու կաթը արդյունավետ կերպով կարելի չէ ծախել, քան թե գոշիներին ուտեցնել:

Վոչ, այդ ավելի ձեռնտու չի: Նախ՝ 5 ֆունտ հացահատիկը ամենաշատը 10 կոպեկ արժի, իսկ 5 ֆունտ հացահատիկը ուտելով, խոզը 1 ֆունտ միս և յուղ կտա: Այդ մի ֆնտի գինը գոնե յեռապատիկ թանգ է, բայց ավելի ճիշտ — քառապատիկ: Բացի դրանից, կաթով և մանրած հացահատիկով պետք է միայն առաջին յերկու, շատ շատ՝ յերեք ամիսը կերակրել: Իսկ յերբ գոշին լավ պահենք — հետո արդեն կարելի չէ ավելի եժանազին կերի ղեմել: Իհարկե, զանազան անպետք բաներ ուտեցնելով՝ չի կարելի սպասել, վոր նա շուտ կաճի, բայց և այնպես լավ կմեծանա:

Խոզի մաշիկն ի՞նչ պետք է հիշել: Ճիշտ է, խոզն իրոք մի տուփ է, ուր գլուղացին իր խնայողությունն է դնում, բայց վորպես զի այդ

խնայողութիւնը լավ տոկոս տա, շատ բան պետք է անել:

1. Միտքդ պահիր, վոր լավացեղ խոզը յերկու և կես անգամ ավելի լավ է աճում, քան թե հասարակ խոզը, իսկ խառնուրդը—հասարակից յերկու անգամ լավ: Ուրեմն հաշիվ կա թանգ վճարել, բայց լավ գոջի ձեռք բերել:

2. Գարնանը և ամառը գոջիններին չի կարելի գոմում պահել: Անպատճառ պետք է թողնել, վոր նրանք գետինը փորփրեն: Ավելի լավ է ամառը խոզերին արոտատեղերում արածացնել:

3. Կերի տաշտերը միշտ մաքուր պիտի լինեն, մանավանդ յեթե գոջուն կաթով են կերակրում: Թթված կերը ամբողջ գործը կարող է փչացնել: Հիվանդացած գոջին յեթե առողջանա յել, նա լավ չի աճի և իր իսկական քաշը չի տա:

4. Գարնանը, ծայրահեղ դեպքում, յերը գոջիններին անկարելի յե դուրս թողնել, նրանց խոտ, աւովույտ, գոլորշիով տաքացրած թարմ աղինջ պետք է տալ: Կանգնելու տեղում կարելի յե 2—3 կտոր ճիւղ դնել, վոր նա կարողանա հող փորփրել:

ԽՈՐՀՐԴ. ՍՈՑ. ՀԱՆՐ. ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

— Հայկական սեկցիա —
Մոսկվա, Նիկոլսկի փող. № 10

- Ի. ՍՍՍԼԻՆ.—Գյուղացիական հարց: Գինը 50 կոպ.
Ի. ՍՍՍԼԻՆ.—Ազգային հարց: (Տպագրվում է):
Վ. ԼԵՆԻՆ.—Պատգամներ յերիսասարդության. գինը 15 կ.
Ի. ՖԼԵՐՈՎՍԿԻՅ—Մեր առաջին բանվ.-գյուղ. հեղափոխությունը. Գինը 70 կ.
Ն. ԿՐՈՒՊՍԿԱՅԱ.—Լենինի պատգամները ժողովրդական լուսավորության մասին: Գինը 20 կ.
ԼԱՎՐԵՆՏՅԵՎ.—Ինչպես աշխուժացնել խորհուրդները.
Զ. ՅԱՎՈՐՍԿԱՅԱ.—Կարա Յեսկին (կենսագր.): Գինը 10 կ.
Ն. ՏՅՈՒՐՅԱԿՈՒՆՈՎ.—Ազգ. հարցը յեվ դպրոցը: գ. 40 կ.:
Բ. ԺԱՎՈՐՈՆԿՈՎ.—Հասարակագիտությունը 1 ասիանանի դպրոցում: գինը 65 կ.
Ն. ՅԵԼԻՉՍԿՈՎ.—Ինչ վորոշեց կուս. XIV համագ. 112 էջ, գ. 30 կ.:
Ա. ԴՄԻՏՐՅԵՎ.—Տգիտությունը յեվ սնահավասությունը: Գինը 15 կ.
Մ. ԼԻՎԵՆՍԿԻ.—Գյուղատնտեսական հարկ: Գինը 20 կ.
ՅԵՍԻՊՈՎ.—Գյուղացիության պահանջները յեվ խորհրդային դպրոցի ծրագրերը: Գինը 12 կոպ.
Պ. ՎԼԻՍՍՈՎ.—Հողի մեակումը յերաւսի ժամանակ: Գինը 40 կոպ.
Լ. ՅՈՂԵՅՈՎԻՉ.—Գյուղ կանգնի գերան կկոսրի (կոպերացիան գյուղում): Գինը 30 կոպ.
Ի. ՊՈՒՅՄՈՒՍԿԻ.—Աստու կամքը բե՛ գյուղատնտեսական գիտությունը: գինը 20 կ.
Ա. ԿՐՍԿԱՅԱ.—Թե ինչպես կարելի յե գյուղում ելեհրականություն անցկացնել: Գինը 15 կ.
Պ. ԼԻՆԱՅԵՎ.—Խոզը գյուղացիների կերակրողն է:
Ն. ԲՐԱՆՈՒՅ—Թե ինչպես գերմանացին սխիպեց, վոր կովը տարին յերկու անգամ ծնի.
Ա. ՍԿՈՒՐՈՒՆՈՎ.—Ինչպես բնորոշ կարգաւոր կով:
Ա. ՍԿՈՒՐՈՒՆՈՎ.—Առաջին ոգնությունը հիվ. կենդանուն, գ. 17 կ.

Ա. ԲՐԱՆՍՔՈՒՐԳ.—Ընտանի կենդանիների վաճառքի
հիմնադրություններ: Գինը 17 կ.
Ն. ՍԵՄԵՇԿՈ.—Թոֆախս. (պասկերազարդ): Գինը 25 կ.
Բ. ԳԻՆՍՔՈՒՐԳ.—Յերեխաների վաճառքի հիմնադրություն-
ներ: Գ. 30 կ.
Վ. ԲՐՈՆՆԵՐ.—Վեներական ախես. Գինը 25 կ.
Ա. ՍՊԵՐԱՆՍԿԻ.—Մոր ալբերնարանը. (պասկ.):
Ն. ՍԵՄԵՄԻՆ.—Արեմի, նրա վորդիները յեվ բոուներ: (Տպ.):
Վ. ՅԱՉՎԻՅԿԻՅ.—Մարդկային բնականի պասմութ.:
Գինը 15 կ.
Դ. ԳՐԱՎԵ.—Ինչպես ե սարված սիլեգերբ. (սպագր.).
ԳՐԵՄՅԱՅԿԻՅ.—Վորոս, կայծակ յեվ ելեֆտականություն
(սպագրվ.):
Ա. ԳՈՒ.—Կենդանիների յեվ մարդու ծագումը: (սպագր.):
Մ. ԳՈՐԿԻՅ.—Յերիսաարդ գրողը: Մարդը: Գինը 15 կ.
Ա. ՍԵՐԱՖԻՄՈՎԻՉ.—Պասմածներ: (սպագր.)
Դ. ՄԱՄԻՆ.—Սիբիրիացի.—Մոծակի յեվ աղբի մասին: (Պաս-
կեր.), Գ. 15 կ.
Պ. ՈՐԼՈՎԵՅ.—Ճամբորդություն ալերապլանով: (Պասկ.)
Գինը 22 կ.
Պ. ՈՐԼՈՎԵՅ.—Քիմիկոս Կուզկան: (Պասկերազարդ): Գի-
նը 28 կոպ.:
Ա. ԿՈՒՊՐԻՆ.—Յերկրի խորքերում: (Պասկերազարդ): Գի-
նը 15 կոպ.
Ա. ՆԵՎԵՐՈՎ.—Ինչպես ելին ապրում սիկնիկները յեվ
ինչ արեց արեինե գինվորը: (Պասկ.): Գինը 16 կ.:
Ա. ԿՐԱՎՉԵՆԿՈ.—Ինչպես Սաֆոն կարմիր բանակային
դարձավ: Գ. 35 կ.
Ֆ. ՖՈՔՍ.—Մինիստր մեկ ժամով: (Պասկերազարդ): Գի-
նը 18 կոպեկ:
ՅԵ. ՌԱԴԻՆ.—Պիոներ, պահպանի առողջությունը: Գի-
նը 10 կոպեկ:
ՌԻԺՈՎ.—Պասանի պիոներ: (Ժողովածու):
Պ. ԽԼԵՆԻԿՈՎ.—Կարևորագույններ: Գինը 45 կ.

Դիմել՝ Москва, Никольская 10, Центриздату.
Կամ՝ Թիֆլիս, Եղևաթանի Պետհրատին:



ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0298057

ԳԻՆԸ 18 ԿՈՊ.

22.329



**Агроном Лихачев
Свинья
крестьянск.кормилица**

На армянском яз.

Центральное Издательство Народов Союза С С Р.

Москва

Никольская 10.